

ÇEVİRİLER

Siyasî Tarihimizde İlk Parlâmento İçtüzüğü

13 Mayıs 1877 tarihli

MEB'USAN MECLİSİ İÇTÜZÜĞÜ

Asis. Dr. Servet ARMAĞAN

TAKDİM

Yasama Meclisleri içtüzükleri yalnız Parlâmento içi faaliyetlerde değil, o memleketin siyasî hayatının gelişme, şekil ve istikametinde de büyük rol oynarlar. Hattâ Anayasaca meclislerin çalışmalarına ait sevk edilmiş genel hükümler, ancak içtüzükler yoluyla tatbik edilebilmektedir. Tatbikatta içtüzüklerin hükümleri Anayasa hükümlerinden önce kullanılmaktadır.

Siyasî gelişme tarihimizde içtüzüklerin Anayasa hareketlerimiz ve parlâmentodaki tatbikat bakımından büyük tesiri olduğu da şüphesizdir. Bu netice, bilhassa siyasî gelişmemizin tarihçesi üzerinde çalışanlar tarafından ortaya çıkarılabilir ve çıkartılmalıdır.

Takdim ettiğimiz bu içtüzük Parlâmento hayatımızın ilk içtüzüğüdür. İrade-i Seniyye tarihi itibariyle Hey'et-i Meb'usanın içtüzüğü, Hey'et-i Âyan'ın içtüzüğünden daha öncedir. Hey'et-i Âyan'ın içtüzüğünü de ayrıca neşretmeyi düşünüyoruz.

Hey'et-i Mebusan'ın içtüzüğünü verirken, o zaman kullanılan dili muhafaza ettik. Bu dilin türk harfleri ile verilisinde ise, ifade ve aksanları aynen temin edecek tarzda yazdık. Bu tarz hareket, metnin aslına sadık kalmak zarureti yanında, kanun dilimizin geçirdiği değişiklik ve seyri göstermesi bakımından da faydalıdır.

Diğer taraftan, madde kenarlarında görülen kenar başlıkları, Düstur'dan aldığımız asıl metinde yoktur. Fakat, daha sonra resmen bastırılan bir metinde kenar başlıklarına rasladık. (Bkz. Kanun-u Esasi, Meclis-i Meb'usan (1) Nizamnâme-i Dâhilisi, Meclis-i Meb-usan Kâtib-i Umumîliğince dördüncü def'a olarak tertip edilmiştir, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1330). İlk defa bu metinde kenar başlıklarına raslanılmaktadır (1a). Bu tarihten evvel basılan bir değer resmî metinde kenar başlıkları yoktur (Bkz. Kanun-u Esasi, Meclis-i Meb'usan Nizamname-i Dâhilisi, Meclis-i Âyan (2) Nizamnâme-i Dâhilisi, İntihab-ı Meb'usan Kanunu, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1328).

Ancak biz, resmî olmadığı anlaşılan bu kenar başlıkları vermeyi uygun bulduk. Çünkü, «Madde kenar başlıkları, maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralanma ve bağlantıyı gösterir.» Bu bakımdan metnin anlaşılmasını kolaylaştırırlar.

Kenar başlıkları resmî olmadığından bunları () arasında gösterdik. Bazı kenar başlıklar paragraf veya satır başlarında bulunduğundan, yerleri olduğu gibi şaretlenmiştir.

Hey'et-i Meb'usan'ın içtüzüğü daha sonra geniş değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikleri gösteren bir çalışmayı ileride ayrıca yapmayı düşünüyoruz. Burada sadece şu kadarını söyleyelim ki, bu içtüzük 2/5/1927 tarihli T.B.M.M. içtüzüğü yürürlüğe girinceye kadar tatbik edilmiştir.

Halen yürürlükte bulunan parlamento içtüzükleri ile benzerlikleri olan bu içtüzüğü, Türk hukukçularının istifadesine arz etmekle mukayeseli çalışmalarında faydalı olduğumuza inanıyoruz.

1) 1293 (1876) Anayasasının kabul ettiği mecl's'erin isimleri Hey'et-i Âyan (md. 60) ve Hey'et-i Meb'usan (md. 65) dir. 1909 ve daha sonraki değişikliklerde bölüm başlıkları aynen kalmakla birlikte, maddelerde bazan da Meclis-i Âyan ve Mecl's-i Meb'usan terkipleri geçmektedir. Bu sebeple 1328 (dahil) den sonra yapılan baskılarda Meclis'erin ismi «Hey'et» değil, «Meclis» şeklinde geçmektedir.

1a) Aynı yıl basılan b'ir başka metin de aynı kenar başlıkları ihtiva etmektedir: «Kanun-u Esasi, Meclis-i Meb'usan Nizamnâme-i Dahilisi, Meclis-i Âyan Nizamnâme-i Dahilisi, İntihab-ı Meb'usan Kanunu, Meclis'i Meb'usan Başkita-betince tertip edilmiştir, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1330.»

2) Bkz. dip not 1.

HEY'ET-İ MEB'USAN NİZAMNÂME-İ DAHİLİSİ

(BİRİNCİ FASIL)

(Muvakkat Reis ve Kâtiplerin Ta'yini ve Evrak-ı İntihabiyenin Tedkik ve Muayenesi Beyanındadır).

(Muvakkat Reis ve kâtibler)

Birinci Madde : Her içtima-ı senevîyyenin birinci meclisinde Reis ve Reis Vekillerinin İrade-i Seniye-i Şâhane ile memuriyetleri zamanına kadar mevcut meb'usanların en müsenni muvakkaten riyaset eder. Sinnen en küçük iki meb'us muvakkaten kitabet memuriyetini ifa eyler. Reis muvakkaten bu'unmadığı zaman âza-i mevcudeden en müsenni ve muvakkat kâtiplerden birinin gıyabı takdirinde yerine huzardan sinnen en küçük olan meb'us kaim olur.

(Şûbeler)

İkinci Madde : Muvakkat Reis ve kâtipler tâ'yin edildiğinin akibinde Hey'et-i Meb'usan âzası kur'a ile beş şûbeye taksim olunur. Bu şubeler birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci namlarıyla yâd edilir.

(Mazâbıt-ı İntihabiyenin tetkiki)

Üçüncü Madde : Hey'et-i Meb'usanın cümlesi müceddeden intihab olunmuş ise, şûbelerin teşekkülünü müteakiben evrak-ı intihabiyeleri üzerine sırasıyla aded vaz'olunarak Reis tarafından liecli tedkik bâkur'a şûbelere tevzi olunur. Şu kadar ki, bir meb'usun evrak-ı intihabiyesi mensup olduğu şûbede tedkik olunmayıp yine kur'a ile diğer şûbelere tevzi olunur. Meb'usların bazısı müceddeden inti-

hab edilmiş ise, evvel be evvel dokuzuncu maddede beyan olunan ekseriyet usulüne tevfikân Reis ile Reis Vekili namzetleri ve kâtipleri intihab olunup, ba'dehu evrak-ı intihabiyesi yine kur'a ile şûbelere tevzi edilir. Her şûbe kendüye havale olunan intihapname'leri evrak-ı müteferriasi ile beraber tedkik ve muayene için kur'a ile beşer âzadan mürekkep encümenlere taksim eder. Her encümenin beş âzasından biri netice-i tedkikatı havî yapılacak mazbatanın tanzimine memur olur. (1) Kezâlik beşer sene meclisin yevm-i küşadında kıraat buyurulacak Nutk-u Hümayun-u Hazret-i Şehriyâri üzerine Hey'et-i Meb'usan tarafından tanzim olunacak teşekkür mazbatasının beş gün zarfında takdimine ihtimam edilecektir.

(Mazâbit-i intihabiyenin tedkiki)

Dördüncü Madde : Tedkik-i intihab mazbataları tanzim olundukça şûbelerden Reise takdim olunup meb'usanın Hey'et-i umumiyesinde kıraat olunur. Her mazbata kıraat olunduktan sonra meb'us-un anı olan intihab kanununun tâyin eylediği usul ve şeraite tevfikân cereyan etmiş olduğuna ekseriyet-i âra ile karar verilir ise, intihabı tedkik olunan meb'usun âzalığı kabul olunduğu Reis tarafından Hey'ete beyan olunur.

(Tâlî-i intihab)

Tedkik-i intihab mazbatası hükmünce intihabı tâlil olunan meb'usun âzalığa kabul ve adem-i kabulü mazbatanın Hey'ette kıraat olunduğu gün mevki-i müzakereye konulamayıp başka bir güne ta'lik olunur.

(Tasdik-i İntihabı hitam bulmayan meb'usun salâhiyeti)

Beşinci Madde : İntihabı usul ve şerait-i mevzuasına tevfikân cereyan eylediğine henüz hüküm olunmamış olan meb'usların esna-i müzakerâta beyan-ı efkâra ve îta-i reye salâhiyetleri vardır. Fakat bir meb'usun tedkik-i intihab mazbatası Hey'etçe mevkiî müzakereye konulduktan sonra âzalıktan muvakkaten sakıt olması lâzım gelir. Bir de gerek şûbelerde, gerek Hey'et-i Umumiyede bir meb'usun âzalığa kabulü hakkında reye müracaat olundukta kendisi rey veremez.

(Adem-i tasdik-i intihab)

Altıncı Madde : Bir meb'usun âzalığa adem-i kabulüne Hey'etçe

1) Bundan sonraki kısmın kenar başlığı «Arıza-ı Teşekkürîye Encümeni» dir.

karar verildikçe fesh-i intihabı mucib-i esbâbın taşrihiyle beraber tekrar intihab ettirilmesi lüzumunu mutazammın mazbatası tanzim ve Reis tarafından Makam-ı Sadarete takdim olunur.

(Sülûsan-ı âzâmın tasdik-i intihabı)

Yedinci Madde : Meb'usların âzalığa aded-i mürettebinin sülûsanı âzalığa kabul olunduktan sonra Reis ile Reis Vekili namzetlerinin intihabına mübâheret olunup, bunların İrade-i Seniye-i Şâhane ile memuriyetleri icra olununcaya kadar âza-i sairenin ikmal-i tedkikat-ı intihabiye'lerine devam edilir.

(İKİNCİ FASIL)

(Reis ve Reis Vekillerinin ve Kâtiplerin İntihab ve Nasbı Beyanındadır)

(Reis ve reis vekilleriyle kâtibler ve idare memurları)

Sekizinci Madde : Hey'et-i Meb'usanın bir Reis ve iki Reis Vekili ile, lâakal ikisi Meclîsde bilmünavebe bulunmak üzere, dört kâtibi ve Meclisin inzibat ve muhasebât-ı dahiliyesine bakmak için idare memuru vardır.

(Reis ve reis vekilleri intihabı)

Dokuzuncu Madde : Riyaset ile birinci riyaset vekâleti ve ikinci riyaset vekâleti memuriyetleri için üçer namzet intihap olunur. Bu intihap üç memuriyetten her biri için başka başka olmak, yani âzadan her biri tanzim edeceği rey varakasında münasip gördüğü üç zâtın ismini tayin eylemek üzere rey-i hafi usulüne müracaatla icra olunur. Bu intihabatın herbirinde birinci def'a ekseriyet-i mutlaka hasıl olmaz ise, tekrar rey-i hafiye müracaat olunur. Yine ekseriyet-i mutlaka husule gelmez ise, ikinci defada en ziyade ekseriyet-i izafiye kazanan altı zat hakkında son defa olarak rey-i hafiye müracaat olunur. Üçüncü defada mutlak veya izafî olsun en ziyade ekseriyet kazanan üç zat kim'ler ise, namzetliğe intihab olunur.

(Tesavi-i ârâ)

Üç defanın kangısında olursa olsun, iki zâtın kazandığı aded-i

ârâ müsavi olur ise, kur'a ile ikisinden biri tayin olunur. Rey-i hafi sandığını alenen açıp rey varakalarında muharrer esâmiyi kayd ve zabt ile neticesini beyan eylemek üzere âza-i mevcudeden birkaç zât kur'a ile tayin olunur. Hitam-ı muamelede neticesi Reis-i muvakkat tarafından Hey'ete beyan edilir.

(2)

Onuncu Madde : Reis ve Reis Vekili namzetliklerine Hey'etçe intihab olunan zâtların esâmisini mübeyyin mazbatası tanzim ve Reis-i Muvakkat tarafından Makam-ı Sadarete takdim olunur. Reis ile Reis Vekilleri memuriyetleri hakkında şeref sūdur buyurulan İrade-i Seniye-i Hazret-i Pâdişahî Makam-ı Sadaretten Hey'et-i Meb'usana tebliğ olunduktan sonra, ifa-i memuriyete şuru' ve mübaşeret ederler.

(Kâtiblerin intihabı)

Onbirinci Madde : Kâtiplerin intihabı Reis ve Reis Vekili namzetlerinin intihabını müteakip dokuzuncu maddede tayin olunan usule tevfikân icra olunur. Bunlar Reis ve Reis Vekilleri ile beraber ifa-i memuriyete başlar.

(Reis ve reis vekillerinin müddeti)

Onikinci Madde : Reis ile Reis Vekillerinin ve kâtiplerin müddet-i memuriyetleri ertesi senenin mebd-i içtima-ı âlisi zamanına kadardır.

(ÜÇÜNCÜ FASIL)

(Şûbe ve Encümenlerin Suret-i Teşekkül ve Vazife-i Memuriyetleri Beyanındadır).

(Şûbe, Reis ve kâtiblerin intihabı, şûbelerin müddet-i intihabı)

On üçüncü Madde: İkinci madde mucibince şûbeler teşkil olunduğunda her biri kendi içinden dokuzuncu maddede tâyin olunan usule tevfikân bir Reis ve bir kâtip intihab eder. Şûbelerin müddet-i memuriyetleri iki ay olup her iki ayda bir kere tecdid olunur.

2) Bu maddeye kenar başlığı konulmamıştır. Ancak 9. ve 10. md. lere ait şu müşterek dipnotuna raslanmaktadır: «Bu madde ahkâmı Kanun-u Esasinin muaddel yetmiş yedinci maddesi ile mefsuh-ül ameldir.»

(Şûbe Müzakeresi)

On dördüncü Madde: Şûbenin âza-i mürettebesinden lâakal nısfı mevcut olmadıkça reye müracaat olunamaz. Şûbelerin müzakerâtı Hey'et-i Umumiyenin ta'yin ettiği mevad sırasınca cereyan eder. Her içtimanın müzakerâtı zabtolunup, zabıtta âza-i mevcudenin adedi beyan olunur.

(Müsta'cel müzakere)

On beşinci Madde : Müsta'cel tutulmasına Hey'et-i Umumiyede karar verilen mevad müstesna olmak üzere, şûbe'ere havale olunan lâyiha ve evrakın müzakeresine yevm-i tevziinden lâakal bir gün sonra başlanabilir.

(Encümenlerin intihabı)

On altıncı Madde : Heye't-i Mebusan'a havale olunan lâyiha ve evrakın tedkiki için âzası şûbelerden intihab olunmak üzere birer encümen teşkil olunur.

Encümenler her şûbeden birer âza alınmak üzere ale'es-seviye beşer âzadan mürekkep olup maslahâtın derece-i ehemmiyetine göre Hey'et-i Umumiyenin kararı ile on, yahut onbeş âzadan dahi terkip olunabilir.

(Şûbelerde encümen âzası intihabı)

On yedinci Madde : Her şûbe bir lâyiha veya varakanın tedkiki için teşkil olunacak encümene kendi içinden âza tayin etmezden evvel ol lâyihanın veya varakanın müzakere-i ibtidaiyesine başlayıp müzakerenin hitamında tayin olunacak âzanın intihabı dokuzuncu maddede beyan olunan usule tevfikân icra olunur.

(Encümen âzasının hey'etçe intihabı usulü)

On sekizinci Madde : Şûbelere havale olunan lâyiha veya varakanın tedkikine memur encümen âzasının Hey'et-i Umumiyece intihabı âzadan biri tarafından teklif olunduğu halde, ekseriyete dair dokuzuncu maddede tâyin olunan usule tevfikân icrası Hey'et-i Umumiye kararına mütevakkıftır.

(Aynı mes'eleye dair olan levâhiy)

On dokuzuncu Madde: Hey'et-i Meb'usana îtâ olunan lâyiha ve

ya varaka yine ol maddeye müteallik diğer lâyihayı tedkike memur encümenene havale olunabilir.

(Arzihal ve lâyiha encümenleri)

Yirminci Madde : İki ayda bir kere şûbelerin hin-i teclidinde onar âzadan mürekkep iki encümen teşkil olunur. Biri, meb'usandan birinin ve birkaçının îta eyledikleri lâyihaları ve diğeri, Hey'et-i Meb'-usana verilen arzuhalleri tedkike memur olur.

(Müvazene-i Maliye Encümeni)

Yirmi birinci Madde : Her sene muvazene-i maliye kanunu lâyihasının tedkiki için âzası şûbelerden intihab olunmak üzere onbeş âzadan mürekkep ayrıca bir encümen teşkil olunur. Muhasebe-i kat'iyeye kanunu varidât ve mesarifât-ı devletin tezyid ve tenkisini intaç edecek hususâta dair kanun lâyihalarının cümlesi müvazene encümenine havale edilir.

(Encümenler, Reis ve zabıt kâtibiyle mazbata muharriri intihabı)

Yirmi ikinci Madde : Bir encümenin âzası intihab olunduğunu müteakip bil içtima' içlerinden bir reis ve bir zabıt kâtibi ve bir de netice-i tekkikatı hâvi mazbatayı kaleme almak üzere mazbata muharriri tayin olunur. Reisin ve zabıt kâtibi ile mazbata muharririnin intihabı ekseriyete dair dokuzuncu maddede tayin olunan usule tevfiKAN icra edilir. (3) Bir encümenin her içtimasında mevcut âzanın aded ve esâmisi ol içtimanın zaptında tasrih kılınır. Âzadan her biri geldiği vakit defter-i mahsusa ismini kayda mecburdur.

(Encümen mazbatalarının tab' ve tevzii)

Yirmi üçüncü Madde : Her encümenin tanzim eylediği mazbata Hey'et-i Umumiyyede makam-ı Riyasete îta olunur ve Hey'etçe murad edilir ise alenen okunur. Encümen mazbataları herhalde tab'ettirilip, nüseh-ı matbuası umum meb'usâna tevzi olunur. Hey'etçe müstâcel tutulan mevaddan maada hususatta nüseh-ı matbuanın tevzi'i bidayet-i müzakereden lâakal bir gün evvel icra olunmak lâzım gelir.

3) Burdan sonraki kısmın kenar başlığı «Encümen âzasının devamı» dir.

(Bir meb'us üç encümene birden âza olamaz)

Yirmi dördüncü Madde : Bir meb'us iki encümen âzasından bulunduğu halde, bir üçüncü encümene âza olamaz. Ol iki encümenden birinin hitamı lie mazbatası îta olunmuş olduğu takdirde, caiz olur.

(Müzakere olunacak evrakın tevzii)

Yirmi beşinci Madde: Şûbelerde ve encümenlerde müzakere olunacak mevadda dair kâffe-i evrakı Reis icab eden mahallere tevzi ve irsal eder. Bu evrakın ait olduğu lâyihalar hakkında Hey'et-i Umumiyyede karar-ı kat'î verildikten sonra, battalları Hey'et-i Meb'usana mahsus Hazine-i Evraka teslim olunur.

(DÖRDÜNCÜ FASIL)

(Kanun Lâyihalarıyla Tanzim veya Tâdil-i Kanun İstidaları)

(Kanun lâyihaları)

Yirmi altıncı Madde : Makam-ı Sadaretten Hey'et-i Meb'usâna hava'e olunan kanun lâyihaları, Hey'etçe talep olunduğu halde alenen kıraat edilir.

Reis, kanun lâyihalarını esbab-ı mucibeyi havî takririyle beraber tab'ettirip, nüсах-ı matbuasını âzaya tevzi' ettirir. Bunların şûbelelere veya, mevcut encümeni var ise, oraya havale-i resmîyesini icra eder.

(Meb'usların teküif-i kanunî itası)

Yirmi yedinci Madde : Müceddeden bir kanun tanzimine veya kavanin-i mevcudeden birinin tâdiline dair Hükûmet-i Seniyeye bir istidaname takdimini meb'uslardan bir veya birkaç zat teklif etmek murad eyledikleri halde, reise esbab-ı mucibeyi havî bir takrir takdim eylemek lâzım gelir. Bu takrir Hey'eti- Umumiyyede kıraat olunduktan sonra teklifin nazar-ı mütalâaya alınıp alınmamasını (3a) hakkında reye müracaat olunur.

3 a) Sondaki «nı» fazladır.

Nazar-ı mütalâaya Hey'etçe karar verilir ise, yirminci madde de beyan olunan encümen-i mahsusuna havale edilir.

Havale olunan teklif hakkında encümenin tanzim eylediği mazbata Hey'et-i Umumiyyeye gelip kırat olunduktan ve hey'etçe müzakere cereyan eyledikten sonra, reye müracaat olunur. Ekseriyet-i âra ile kabule makrûn olur ise, iktiza eden lâyihanın tanzimi hususunun Şûra-i Devlete havalesini müsted'i Makam-ı Sadarete bir mazbata takdim olunur.

(Teklifin reddi)

Yirmi sekizinci Madde : Tanzim veya tadil-i kanuna dair olan teklifin Hey'et-i Umumiyyede ekseriyet-i ârâ ile reddi takdirinde tarih-i reddinden itibaren lâakal iki mah mürür etmedikçe tekrar dermeyan olunamaz.

(BEŞİNCİ FASIL)

(Vükela yı Devletten İstizâh-ı Mevad Beyanındadır)

(Vükelâdan istizâh teklifi)

Yirmi dokuzuncu madde : Bir maddenin vekelâ-i devletten istizah olunmasını meb'usandan biri teklif ettiği halde Reis esbâb-ı mucibeyi hâvi bir takrir takdim etmek lâzım gelir. Bu takrir Hey'et-i Umumiyyede kıraat olunduktan sonra, esas maddenin müzakeresine girilmeyerek kabul veya adem-i kabulü hakkında reye müracaat olunur. Ekseriyet-i âra ile kabul olunur ise, bir gün tayinine karar verilir. Kendisinden istizâh-ı madde olunacak zâtın o gün Hey'et-i Meb'usana gelmesi veya maiyetindeki rüesa-i memurînden birinin gönderilmesi için istizâh olunacak maddenin tasrih ile beraber Reis tarafından dâvetname yazılır (4).

(İstizahın Usulü)

Otuzuncu Madde : Vükelâ-i Devletten dâvet olunan zât, yevm-i

4) Bu satırın kenarında «Vükelânın Dâveti» şeklinde bir kenar başlık vardır.

muayenede bizzat hazır olduğu veya maiyetindeki rüesa-i memurînden biri mevcut bulunduğu halde, Hey'et-i Umumiyyede istizâh-ı madde olunduktan sonra, alınacak cevaba âza-i mevcudenin biri mukabele edemeyip, teklifin sahibi olan meb'us evvelâ ve sair meb'usan muahharen irad-ı kelâm edebilir.

(Netice-i istizâh)

Otuz birinci Madde : Vükelâdan med'û olan zâtın ve bilvekilâ gelen memurun verdiği izahât ve teklifin sahibi olan meb'us tarafından bilmukabele vukubulan ifâdât üzerine, izahâtın kâfi olup olmadığı hakkında ba'del müzakere reye müracaat olunur. Hey'etçe verilecek kararda esbâb-ı mucibe gösterilmesini teklif eden olur ise, esbâb-ı mucibeyi mübeyyin bir varaka tanzim ve Reise îtâ etmesi lâzım gelir. Esbâb-ı mucibe beyanından sarf-ı nazar olunması hakkında teklif vuku bulur ise, herhalde evvel be evvel teklif hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunur.

(ALTINCI FASIL)

(Vükelâ-i Devletten Biri Aleyhine Şikâyet Beyanındadır).

(Vükelâdan şikâyet)

Otuz ikinci Madde : Meb'uslardan biri veya birkaçı Hey'et-i Meb'usânın dahil-i daire-i vazifesi olan ahvalden dolayı vükelâ-i devletten bir zât hakkında mes'uliyeti müstelzim şikâyet beyan etmek istedikleri halde Reise bir takrir îtâ etmek lâzım gelir.

Bu takrir Hey'et-i Umumiyyede kıraat olunduktan sonra, kangî şûbeye havale olunacağına ekseriyet-i âra ile karar verilir, tarih-i îtasından nihayet üç güne kadar Reis tarafından o şûbeye gönderilir.

Şûbece tahkikat-ı lâzıme icra ve iştikâ olunan zât tarafından izahât-ı kâfiye istihsâl olunduktan sonra, şikâyetin Hey'etçe şâyân-ı tetkik ve müzakere olduğuna ekseriyet-i âra ile karar verildiği halde bir kararname tertip olunup, Hey'et-i Umumiyyede kıraat olunup, anın üzerine şikâyet olunan zâtın dâvet olunması lâzım gelir ise, dâvet olunup, Hey'et-i Umumiyyeye bizzat veya bilvasıta vereceği izahât istima' olunduktan sonra, ekseriyet-i âraya müracaat edilir. Kıraat olunan kararname âza-i mevcudenin sülûsan-ı ekseriyet-i mutla-

kası (5) ile kabul olunur ise, muhakeme talebini muş'ir mazbatasını tanzim ve Reis tarafından Makam-ı Sadarete takdim olunur..

(YEDİNCİ FASIL)

(Kanun Lâyhalarının Hey'et-i Umumiyyede Usul-ü Müzakerâtı Beyarındadır).

(Levay-i kanuniyenin müzakeresi)

Otuz üçüncü Madde : Mevadd-ı müstâcelenin gayrı hususatta her kanun lâyihası lâakal beş gün fasıla verilmek şartıyla ayrı ayrı iki defa kâmilan kıraat ve müzakere olunmadıkça kabul veya reddi hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunamaz.

(Levayih i kanuniye için tâdilât teklifi)

Otuz dördüncü Madde : Bir encümene havale olunan kanun lâyihası hakkında meb'usların biri veya birkaçı tâdilât teklif murad ederler ise, ol tâdilâtı tahriren ait olduğu maddenin tasrihiyle beraber Reise tebliğ eylemeleri lâzım gelir. Reis tarafından dahi ol encüme havale olunur. Lâyihanın Hey'et-i Umumiyyede müzakeresi esnasında o tâdilâtın sırası geldikte sahibi esbâb-ı mucibesini tafsil edip, âza-i mevcûdeden tervic veya te'yid eden bulunur ise, mevki-i müzakereye konulur, aksi takdirinde müzakeresinden sarf-ı nazar olunur.

(Teklifin tab' ve tevzii)

Otuz beşinci Madde : Hey'et-i Umumiyyede derdest-i müzakere bu'unan bir madde hakkında teklif olunan tâdilin yine ol mecliste ekseriyet-i âra ile red ve kabulüne vakit olmaz ise, istenilen tâdilin sureti tab' ettirilip nüsh-ı matbuası ertesi mecliste ol âzaya tevzi' olunur.

5) «Sü'lûsan» üç'e iki, «ekseriyet-i mutlaka» ise yarından b'r fazla çoğunluğu ifade etmesi karşısında, buradaki üçlü terki-be bir mâna vermek güctür.

(Tâdilâtın tab' ve tevzii)

Otuz altıncı Madde : Bir kanun lâyihasının birinci müzakeresi hitam buldukta, teklif olunan tâdilât ol lâyihanın tetkikine memur encümene îta olunmak ve nüsh-ı matbuası ikinci müzakereye beda' olunmazdan evvel âzaya tevzi edilmek lâzım gelir.

(Tâdilâtın encümene havalesi)

Otuz yedinci Madde : Birinci ve ikinci müzakerenin cereyanı esnasında teklif olunan tâdilâtın ait olduğu encümene havalesini ol encümenin mazbata muharriri talep eder ise, havalesi lâbüdüür.

(İkinci müzakere esnasında tadilât teklifi)

Otuz sekizinci Madde : İkinci müzakerenin cereyanı esnasında teklif olunan tâdilâtın eshabı tarafından esbâb-ı mucibesi mücmelen beyan olunur. Buna yalnız encümen âzası cevap verebilir. Anın üzerine istenilen tâdilâtın nazar-ı müta'âya alınıp alınmamasına Hey'etçe karar verilir. Verilen karar nazar-ı mütalâaya alınmasını münfiç ise, encümenin tetkikine havale olunur. Herhalde bunların kabul veya reddi hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunması, Hey'ete teklif olunduğu gün icra olunamaz.

(Tadilât teklif edenlerin salâhiyetleri)

Otuz dokuzuncu Madde : Tâdilât teklif edenlerin murad ettikleri halde encümene gidip, ifade-i merama salâhiyetleri vardır.

(Lâyihanın encümene havale olunduktan sonra tadilât teklifi)

Kırkinci Madde : Bir lâyiha ait olduğu encümene havale olunduktan sonra dahi mevadd-ı mündericesi hakkında tâdilât teklifi caiz olup olmadığı halde kavaid-i megruhaya tevfikân icabı icra olunur.

(Encümen mazbatası)

Kırk birinci Madde : Encümenin tanzim eylediği mazbata Reis-i Meb'usana îta ve nüsha-i matbuası âzaya tevzi olunduktan sonra yevm-i müzakere Hey'etçe tâyin olunur. Birinci müzakere kanun lâ-

yihasının hey'et-i mecmuası hakkında cereyan eder (6). Müzakere-i umumiye hitam buldukta, Reis tarafından madde be madde müzakere olunup olunmaması Hey'etten sual olunup, maddelerin müzakeresine geçilmemesine karar verilir ise, lâyihanın Hey'etçe kabul olunmadığı Reis canibinden beyan olunur. Aksi takdirinde lâyihanın mevadd-ı mündericesinden herbiri ana müteferri' tâdilât ile beraber, sırasıyla müzakere olunduktan sonra ikinci müzakereye geçilip geçilmemesine karar verilir.

(İkinci müzakere)

Kırk ikinci Madde: İkinci müzakere esnasında her maddenin ve ana müteferri tâdilâtın kabul ve adem-i kabulü hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunur.

Lâyihanın kat'iiyen kabul veya reddi hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunmazdan evvel, lehine veya aleyhine mülâhazât-ı umumiye beyanına her meb'usun salâhiyeti vardır.

(Menafi i mahalliyeye ait levahiy)

Kırk üçüncü Madde: Menafii mahalliyeye ait kavanin iki def'a müzakere kaidesinden müstesna olup, kat'iiyen kabulü hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunmak için bir def'a müzakere kâfidir. Bunlara ait lâyihaların ve bunlar için teklif olunan tâ'dilâtın ekseriyet-i âra ile kabul veya reddi mevadd-ı müstâceleyle dair dokuzuncu fasılda tayin olunan usule tevfikân icra olunur. Esna-i müzakerede teklif olunan tâdilât ve ilâvât otuz sekizinci maddede muharrer kavâide tâbidir.

(SEKİZİNCİ FASIL)

(Hey'ete verilen Arzuhaller Beyanındadır)

(Arzuhallerin Usul-ü tanzim ve itası)

Kırk dördüncü Madde : Hey'ete verilen arzuhaller sahibinin im-

6) Bu cümleden sonraki kısmın kenar başlığı «Usul-ü Müzakere» dir.

zası ile mümzi olmak ve şöhreti ile meskeni arzuhal zîrinde gösterilmek ve birkaç imzayı hâmil ise, içlerinden birinin olsun meskeni tasrih edilmek ve bir de sahibi veya eshab-ı müddei sıfatında bulunmak şarttır. Hey'ete verilecek arzuhal Reise gönderilmek lâzım gelir. Meb'uslardan birinin vasıtası ile Reise îta ettirilmek caiz ise de ol halde meb'us îta edeceği arzuhalin üzerine kendi vasıtası ile verildiğini şerh vererek zirîni imza eylemek iktiza eder.

Cem'iyetle getirilen veya bir taraftan gönderilen arzuhal risayet tarafından kabul olunamaz ve meb'usların hiçbiri tarafından Riya-sete îta edilemez.

(Arzuhallerin kaydı)

Kırk beşinci Madde : Arzuhallerin vürûdu sırasınca herbirinin üzerine aded vaz'olunup hülâsası deftere-i hususuna (7) kaydolunur. Arzuhalin adedi, sahibinin isim ve şöhreti ve meskeni ve meb'uslardan birinin vasıtası ile îta olunmuş ise ol meb'usun ismi hülâsada gösterilir.

(Encümenec havalesi)

Kırk altıncı Madde : Deftere kaydolunan arzuhaller Reis tarafından Arzuhal Encümenine gönderilir. Diğer Encümenin tedkikine havale olunan lâyihaya ait olanlar Reis tarafından doğrudan doğruya ol encümene irsal olunur.

(Meb'usların arzuhalleri mütalâası)

Bir encümenec havale olunan arzuhali meb'usandan herkangısı murad eder ise, o encümenin reisine müracaat ile mütalâa edebilir.

(Encümenec arzuhallerin tedkik ve taksimî)

Kırk yedinci Madde : Arzuhal Encümeni gelen arzuhalleri birer birer tedkik ve üç kısma taksim eder. Birincisi, vükelâ-i devletten birine tebliğ olunmak icabeden, ikincisi, vükelâ-i devletten birine tebliği ile beraber Hey'et-i Umumiyece tedkikine lüzum görünen, üçüncüsü, vükelâ-i devletten birine ve Hey'et-i Umumiyeye tebliğe

7) «Mahsusuna» şeklinde olması icab eder.

şayan olmayan arzuhallerdir (8). Bir adamın şahsından dolayı olup da ait olduğu memurin-i devlete veyahut o memurun mensup olduğu merciine evvel emirde müracaat etmediği tebeyyün eder ise, verdiği arzuhal kendisine reddolunur.

(Encümen kararı)

Bir arzuhal üzerine ittihaz olunan karar arzuhalin mürakkam olduğu adedin derciyle tahriren sahibine bildirilir.

(Haftalık arzuhal cedvelleri)

Kırk sezikinci Madde : Her hafta Arzuhal Encümenine kaç arzuhal vürüd eder ise, her birinin adedini ve sahibinin isim ve şöhret ve meskenini ve hülâsa-i istid'asını ve Encümence hâsıl olan netice-i tedkikat ile esbâb-ı mucibe-i mücmelesini mübeyyin bir cedvelin tanzim olunup nüseh-ı matbuası âza-i Hey'ete tevzi' olunur. Encümence görülen lüzum üzerine ittihad-ı âra ile karar verildiği halde, bir arzuhalin yalnız aded-i sahibinin isim ve şöhret ve meskeni ile bir de netice-i tedkikatın cedvele derci ile iktifa caiz olur.

(Arzuhal Encümeninin takriri)

Kırk dokuzuncu Madde: Arzuhal Encümeni her hafta kendisine havale olunan arzuhaller hakkında icra eylediği tedkikatın netaicini mutazammın bir takrir tanzim eder ve bu takrir Hey'et-i Umumiyyede kıraat olunur.

Mevki-i müzakereye konulan arzuhal hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunur.

(Vükelâya te'kit)

Ellinci Madde : Vükelâ-i Devletten bir zata tebliğ olunan arzuhalde dair nihayet onbeş güne kadar cevap zuhur etmez ise, Reis tarafından bâ-tezkere te'kid ve ihtar olunur.

8) Buradan sonraki kısmın kenar başlığı «Red-di Arzuhal» dır.

(DOKUZUNCU FASIL)**(İsti'câl Kararı Beyanındadır)****(İsti'câl teklifi)**

Elli birinci Madde : Bir kanun lâyihasının veya bir teklifi hâvi takririn hin-i îtasında müstâcel tutulmasını vükelâ-i devletten biri veya teklif sahibi veyahut âza-i Hey'etten bir diğeri tahriren talep edebilir. Bu talebi hâvi olan varakada esbâb-ı mucibe gösterilmek lâzım gelir.

(Taleb-i isti'câl için âraya müracaat)

Elli ikinci Madde: Talep ve ta'cilin kabul ve adem-i kabulü riyaset tarafından sual olunup Hey'etçe kabul olunduğu halde, lâyihanın veya teklifin ait olduğu encümene ve ait olduğu encümen yok ise; gûbelere havalesine karar verilir. Ve işbu lâyiha veya teklif şûbe veya encümence gayr-ı müsta'cel olan umura takdim olunur.

(Tâcili karargir olan lâyiha ve teklifler)

Elli üçüncü Madde : Tâcili karargir olan lâyiha ve teklifler yalnız bir defa müzakere olunur. Evvelemirde umum münderecatı üzerine müzakere cereyan edip, ba'dehu madde be madde müzakeresine geçilip geçilmemesi tarafı riyasetten sual olunur. Maddelerin müzakeresine ibtidar olunmasına Hey'et muvafakat etmez ise, ol lâyiha veya teklif reddolunmuş olur.

Aksi takdirde her maddenin ve ana müteferri, tâdilât var ise, anın birer birer müzakeresine devam olunur.

(İsti'câl talebinin reddi)

Elli dördüncü Madde : İsti'câl sureti Hey'etçe reddolunduğu halde, lâyihanın veya teklifin müzakeresi ve kararı usul-ü âdiyeye tatbikan icra olunur.

(Tâdilât teklifinin müzakeresi)

Elli beşinci Madde : Müzakere esnasında teklif olunan tâdilât ve

ilâvâtın esbâb-ı mucibesi teklif sahibi tarafından mücmelen beyan olunur. Eğer vükelâ-i devletten biri veya lâyihanın (veya) teklifin mazbata muharriri talep eder ise ait olduğu encümene havale edilir. Böyle bir talep vukubulmadığı halde mazbata muharriri ana dair mütalâasını beyan eyledikten sonra Hey'etçe nazar-ı mütalâaya alınıp alınmamasına karar verilir. Verilen karar nazar-ı mütalâaya alınmasını müntiç ise, tedkiki encümene havale olunur.

(Lâyiha veya teklifin usul-ü müzakeresi)

Elî altıncı Madde : Lâyihanın veya teklifin hâvi olduğu maddeler ekseriyet-i âra ile birer birer kabul olunduktan sonra hey'et-i mecmuası hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunur. Hey'et-i mecmuası hakkında verilecek karardan evvel her meb'us kabul veya reddini müeyyit mülâhazât-ı umumiye beyan edebilir. Yine karardan evvel lâyihanın veya teklifin tashih-i ibaresine lüzum görülür ise, icra olunmak üzere ait olduğu encümene iadesi caizdir. Bunu encümen talep eder ise, herhalde iade olunmak lâzım gelir.

Encümene iadesi takdirinde bilâ te'hir tashihât-ı lâzime icra ile lâyihayı müsahhaha Hey'ete îta olunur. Hey'etçe kıraat olunduktan sonra lâyiha-i cedidenin yalnız ibaresi mevki-i müzakereye konulur.

(ÜÇÜNCÜ FASIL) (9)

(İstihsâl-i Âranın Usul ve Kaidesi Beyanındadır)

(İstihsâl-i Âranın neveleri)

Elî yedinci Madde : Hey'etin müzakeresine havale olunan hususâtın ekseriyet-i âra ile kabul ve adem-i kabulü üç suretle olur. Biri, işarât-ı mahsusa, biri tayin-i esâmi, biri dahi rey-i hafi usulüdür. İşarât-ı mahsusa, ayağa kalkmak veya elini yukarı kaldırmaktır. Tayin-i esâmi, altmışbirinci maddede muharrer olduğu vech ile üzerlerinde isimleri matbu' pusulalarla suret-i âleniyede rey vermektir. Rey-i hafi dahi, altmış ikinci maddede beyan kılınacağı vech ile îta-i rey eylemektir.

9) Düsturda «Üçüncü Fasil» yazılı bulunmasına rağmen, sıraya göre «Onuncu Fasil» şeklinde olması ve anlaşılması icab eder.

(Ayağa kalkmak ve el kaldırmak suretiyle istihsâl-i âra)

Elli sekizinci Madde : İşbu Nizamnamenin ellidokuzuncu ve altmışüçüncü maddelerinde beyan olunan istisnalardan maada cemi' hususatta ekseriyet-i âraya müracaat, mutlaka ayağa kalkmak veya elini yukarı kaldırmak suretiyle icra olunur (10). Verilen kararın neticesini temyiz ve tâyine Reis ile kâtipler memurdur. Ekseriyetin husul ve adem-i husulünde iştibah vaki olduğuna hükmederler ise, bir kere daha o usul icra olunur (11). İkinci defa yine evvelki neticeyi verir ise, tâyin-i esâmi ile ve rey-i alenî istihsal kılınır. Hiç kimse gerek birinci defa ile ikinci defanın arasında ve gerek ikinci defa ile tâyin-i esâmi usulünün icrası beyinde irâd-ı kelâma mezun değildir.

(Tâyin-i Esami usulünün şeraiti, istihsâl-i âra)

Elli dokuzuncu Madde : Tâyin-i esâmi usulünün icrası, evvelâ, elli sekizinci maddede beyan olunduğu üzere, netice-i karar hakkında iki defa iştibah vukuunda, saniyen, umur-u maliyeye dair kanun lâyhaları hakkında labüddür. Hususât-ı saire hakkında dahi talep olunabilir. Esna-i müzakerâta Nizamname-i Dâhilî ahkâmına tevfiik-i hareketi dâveti mutazammın mesail ile meb'usandan birinin irâd-ı kelâmdan men'ine veya takbihine dair mevad müstesnadır. Bunlar herha'le ayağa kalkmak veya elini yukarı kaldırmak suretiyle karargir olmak lâzım gelir.

(Tâyin-i esâmi talebi)

Altmışıncı Madde : Tâyin-i esâmi usulünün icrası lâakal onbeş âzanın talebine mütevakkıftır. Ayağa kalkmak veya elini yukarı kaldırmak suretinin neticesi şüpheli olduğu taayyün eylemesi üzerine, rey-i alenî usulünün icrası için yalnız bir meb'usun bile talebi kâfidir.

(Leh ve aleyhte rey verenlerin gazeteye derci)

İşin lehine veya aleyhine tâyini esâmi ile rey verenlerin isimleri Resmî Gazeteye derc ile ilân olunur.

10) Buradan sonraki iki cümle'nin kenar başlığı «Kararın Neticesi» dir.

11) Buradan sonraki kısmın kenar başlığı «Tâyin-i esami usulü» dür.

(Tâyin-i esâmi ile rey istihsâl usulü)

Altmış birinci Madde : Tâyin-i esâmi usulü meb'uslar yerli yerine oturmuş oldukları halde, meclis hademcisi takım takım rey sandıklarını gezdirip her meb'us, (12) üzerinde kendi ismi matbu' iki nevi varakadan ya kabul mânasına olan beyaz varakayı veya adem-i kabul mânasına olan kırmızıyı kendisine getirilen sandığın içine atmakla icra olunur.

(Reylerin tâdadı)

Bu muamele tamam oldukça Reis tarafından hitam-i muamelenin beyanı ile beraber sandıkların cümlesi getirilip Reisin masası üzerine vaz' olunması hademeye tenbih olunur. Bunları kâtipler açıp her birinin içinde bulunan varakaları tâdat ve nevilerini başka başka zabtettikten sonra neticesi Reis tarafından beyan edilir.

(Rey-i hafi usulü)

Altmış ikinci Madde : Tâyin-i esâmi ile istihsâl-i âra olunacak olduğu halde, anın yerine rey-i hafi usulünün icrasını talep eden olur ise, icrası Hey'etçe ekseriyet-i âra ile karara mütevakıftır.

(Beyaz ve siyah yuvarlaklar)

Rey-i hafinin tâyin-i esâmi ile olan rey-i âlenîden farkı şudur ki, meb'uslar kendi isimlerini hâvi beyaz ve kırmızı varakalar yerine kendilerine verilen beyaz ve siyah yuvarlaklardan birini masanın üzerindeki rey sandıklarının yerine ve ellerindeki kalacak yuvarlakları tatbik sandığına atarlar. Beyaz yuvarlak kabul, siyah yuvarlak adem-i kabule işarettir.

(Neticenin tesbiti)

Rey sandıklarında bulunan yuvarlakları kâtipler mahsus bir tepsiye döküp beyaz ile siyahları tefrik ve alenen tâdat eyledikten sonra tebeyyün eden netice Reis tarafından beyan olunur.

12) Buradan sonraki kısmın kenar başlığı «Rey varakaları» dır.

(Yoklama ile tâyir-i esâmi usulü)

Altmış üçüncü Madde : Rey-i alenî ve rey-i hâfi istihsali halinde, reylerin tâdadına başlanmazdan evvel yoklama usulünün icrası teklif olunur ise, icrasına bilâ müzakere Hey'etçe ekseriyet-i âra ile karar verilir.

Yoklama usulü hurûf-u hecâ tertibi üzere mürettep esâmi-i meb'usan sırasıyla kâtiplerin biri mârifetiyle okunup hâzır bulunanlar mevcut olduklarını beyan ettikçe ismi hizasına caize çekilmeden ibarettir.

(İntihabâtın rey-i hafi ile icrası)

Altmış dördüncü Madde : İşbu Nizamnamede muharrer intihâbatın kâffesi Hey'et-i Umumiyece olsun ve gûbe ve encümenlerce vukubulsun rey-i hafi usulü ile icra olunur

(Usul-ü intihap)

Hey'et-i umumiyede vukubulan intihab'lar için her meb'us rey varakasını, yani tensip eylediği zâtın veya zâtların ismini hâvi pusulayı bir açık zarf içinde olduğu halde masasının üzerindeki rey sandığına atar.

Rey pusulaları birkaç takıma taksim olunur. Hey'et-i Meb'usan kâtipler birer birer açıp derûnunda muharrer esâmiyi sübt-u defter eyledikten sonra neticesi Reis tarafından beyan olunur.

(Müzakereye şâyan olmayan madde)

Altmış beşinci Madde : Bir maddenin müzakereye şâyan olmadığına Hey'etçe karar verilmesi her vakit teklif olunabilir. Ve bu misillü teklif vukuunda kabul ve adem-i kabulü için ekseriyete müracaat olunur. Ancak isti'câli talep olunan mevadden değil ise, ait olduğu encümenin mazbatası verilmiş olmadıkça caiz olamaz.

(Bir teklif vukuunda âraya müracaat)

Altmış altıncı Madde : Diğer müzakereye geçilmek veya bir maddenin müzakeresi ahir bir maddenin müzakeresine takdim olun-

mak veya Nizamname-i Dahiliye tevfiik-i hareket edilmek tekliflerinden biri vukubulduğu halde, mevkii müzakerede bulunan maddenin müzakeresinden sarf-ı nazarla ibtida ol teklif hakkında ekseriyet-i âraya müracaat olunur. Şu kadar ki, meb'uslardan biri irâd-ı kelam etmekte ise, sözünü itmam etmedikçe diğeri tarafından o yolda teklif meydana konulamaz.

(Mevki-i müzakerede bulunan madde hakkında ekseriyete müracaat)

Altmış yedinci Madde: Mevki-i müzakerede bulunan bir madde hakkında tâdil teklif olunmuş ise, ibtida bu tâdil hakkında ekseriyete müracaat olunup, kabul olunmaz ise, asıl madde için ekseriyete müracaat olunur.

(İki mes'eleyi muhtevi bir madde)

Altmış sekizinci Madde : Mevkii müzakerede bulunan bir madde iki meseleyi hâvî bulunur ise, birbirinden tefriki ile ayrı ayrı ekseriyete müracaat olunması talep olunduğu takdirde ifayı muktazası zaruridir.

(Kanun lâyhaları madde be madde ekseriyete müracaat)

Altmış dokuzuncu Madde : Kanun lâyhaları hakkında madde be madde ekseriyete müracaat (13), muvazene-i maliye kanununa merbut cedveller hakkında fasıl be fasıl istihsâl-i rey olunur. Her bir kanun lâyhasının maddeleri birer birer ekseriyetle kabul veya red olunduktan sonra heyet-i mecmuası hakkında dahi ekseriyete müracaat edilir.

(Müzakerâ ve kararda ekseriyet-i mutlakanın vücudu)

Yetmişinci Madde : Mürettep olan âzanın nisfından bir ziyade hâzır bulunmadıkça müzakereye beda' olunmaz. Kaffe-i müzerekât sülûsan ekseriyetiyle meşrut olmayan hususutda hâzır bulunan âzanın ekseriyet-i mutlakası ile karargir olur. İta-i rey zamanında dahi âza-i mürettebesinin nisfından bir ziyade mevcut olmak labüddür

13) Cümlelerin bundan sonraki kısmının kenar başlığı «Muvazene kanunu fasıl be fasıl reye konur» dur.

(14). Tesavir-i âra vukuunda Reisin reyi iki addolunur (15). Âza-i mevcudenin tahkik adedince (16) Reis ile kâtiplerce şüphe vaki olur ise, masa üzerinde tâyin-i esâmi usulü icra olunur. Aded-i mürettebin nisfindan lâakal bir ziyade âza mevcut olupta âraya müracaat olundukta, ekseriyet-i mutlaka hâsıl olmaz ise, mevki-i müzakerede bulunan maddenin kararı ertesi meclise bırakılır.

(Sülûsan-ı ekseriyeti istilzam eden mevad)

Yetmiş birinci Madde : Vükelâyı Devletten biri hakkında şikâyete ve Hey'et-i Âyan ve Heyet-i Meb'usan âzasından birinin ittihâmına ait teklifâtın kabulü âza-i mevcudenin sülûsanı ekseriyet-i mutlakasının (17) husulüne mütevakıftır. Kanun-u Esasenin tâdiline dair teklif vukuunda meb'usanın aded-i mürettebinin lâakal sülûsanı ittifak etmedikçe ol teklif kabul olunmuş olmaz.

(Karar neticelerinin tebliği)

Yetmiş ikinci Madde : Hey'et-i Umumiyyede her madde kabul veya reddolundukça Reis tarafından netice-i karar «Hey'et kabul etti» veya «Hey'et kabul etmedi» deyu Hey'ete beyan olunur.

(ONBİRİNCİ FASIL)

(Hey'et-i Meb'usan Mecalis Müzekarââtânın Suret-i Akdi Beyanındadır)

(İntizam-ı müzakere)

Yetmiş üçüncü Madde : Her yevm-i müzakerede Meclisi Reis küşad eder. Müzekâratın idaresi ve Nizamname-i Dâhilî ahkâmının halleden vikayesi ve intizamın muhafazası Riyasete aittir.

(Zabt-ı sâbıkın tasdiki)

Yetmiş dördüncü Madde : Kâtipler meclis zabıtlarının tanzimine

14) Buradan sonraki cümlelerin kenar başlığı «Reisin reyi» d'r.

15) Bundan sonraki kısmın kenar başlığı «Şüphe vukuu ve meclis-i âtiye ta'lik» dir.

16) «Adedinde» olması icab eder.

17) Bkz. dip nit, 5.

nezaret eder. Her meclisin ibtidasında kâtiplerden biri geçen meclisin zabtını kıraat eyler. Zabıt Hey'etçe kabul olunduktan sonra zabtın ait olduğu günde riyaset etmiş olan zât ile kâtiplerin lâakal ikisi o zabtı imza eder.

(Evrak-ı varidenin Hey'ete tebliği)

Yetmiş beşinci Madde : Ruzname-i Müzakerede muharrer mevaddın müzakeresine başlanmazdan evvel, Hey'ete tebliğ olunmak üzere verilmiş veya vürûd etmiş evrak var ise, Reis anları bildirir.

(Evrak-ı vâridenin tab'ı)

Yetmiş altıncı Madde : Hey'ete tebliğ olunacak evrak Riyasete îta olunur. Bu evrak, Hey'etçe lüzum görülür ise, tab'ettirilir.

(İrâd-ı Kelam)

Yetmiş Yedinci Madde : Azadan hiçbir canib-i riyasetten ruhsat almadıkça irâd-ı kelam edemez. Ruhsat alıp da irâd-ı kelam edecek meb'us mahall-i mahsusa çıkmak lâzım gelir. Reis tarafından mezu-niyet verilir ise, yerinde olduğu halde ayakta irâd-ı kelam etmesi caiz olur. Ve her ne diyecek ise, Reise hitaben ve şifahen ifade eylemesi lâzım gelir.

(İrâd-ı kelam usulü)

Yetmiş sekizinci Madde : Meb'uslardan irâd-ı kelama ruhsat isteyenlerin esâmisini vukubulan talepleri sırasınca kâtipler bir varakaya kaydeder. Müzakere bir kanun lâyhası üzerine cereyan edecek ise, ol lâyhaya dair ait olduğu encümenin tanzim edeceği mazbata Reise îta olunmadıkça lehine ve aleyhine irâd-ı kelam etmek üzere kimsenin ismi kaydolunamaz.

(Leh ve aleyhte münavebeten irâd-ı kelam)

Yetmiş dokuzuncu Madde : Esna-i müzekâratta irâd-ı kelam etmek isteyenler kayıt sırasında ve fakat biri lehine, ve biri aleyhine söylemek üzere bilmünavebe irâd-ı kelam eder (18). Vükelâ-i Devet

18) Bundan sonraki kısmın kenar başlığı «Vükelâ-i Devlet veya vekileriyle mazbata muharrirlerinin nöbet-i kelamı» dir.

veya tevkil eyledikleri rüesa-i memurin ve mevki-i müzakerede bulunan kanun lâyihasının mazbatasını ka'ome alan meb'uslar kayıt sırasında ittiba ile mukayyet olmayıp esna-i müzakerede her ne zaman ister ise irâde-i kelama mezun olurlar.

(Vükela veya vekillerinden sonra irâd-ı kelâm)

Vükela-i devletden veya tevkil ettikleri rüesa-i memurinden biri kelamına hitam verdiği akibinde istizahâtın gayrı mevadda bile kangı meb'us irâd-ı kelam için ruhsat ister ise, verilir.

(Zâta ait taleb-i kelam)

Sekseninci Madde : Meb'uslardan herkangısı zâtına ait bir husustan dolayı irâd-ı kelam etmek üzere ruhsat talep eder ise, verilir.

(Sadedden huruç)

Seksen birinci Madde : İrâd-ı kelam edenin sadedden çıkmaması şarttır. Harice tecavüz eder ise, Riyaset tarafından ihtar olunur.

Riyaset tarafından vukubulan ihtar hakkında irâd-ı kelam için ruhsat isteyen olur ise, verilemez.

Bir makale esnasında iki defa ihtar vukuundan sonra irâd-ı kelam eden zât yine sadedden hariç söz söylemeğe devam eder ise, kendisinin ol madde hakkında irâd-ı kelamdan memnuniyeti Reis tarafından Hey'cte teklif olunup, keyfiyet, müzakereye düşürülmeksiniz ve tâyin-i esâmi veya rey-i hafiye müracaat olunmaksızın, yalnız oturup kalkmak sureti ile rey verilerek karargir olur. Ancak bu suretle ekseriyet tahakkuk edip etmediği hakkında şüphe ârız olur ise, ol zât irâd-ı kelamdan men'olunmaz.

(Kat'ı kelam ve ihlâl-i intizam)

Seksen ikinci Madde : İrâd-ı kelam eden zâtın sözünü kesmek ve zâtiyete dokunur söz söylemek ve meclisin intizamına halel getirecek muamelede bulunmak kat'iiyen memnudur.

(Müzakerenin hitamı hakkında reye müracaat)

Seksen üçüncü Madde : Müzakerenin hitamını Reis beyan etmezden evvel Hey'ete müracaat eder. Müzakereye hitam verilmesinin aleyhine irâd-ı kelam etmek isteyenler olur ise, yalnız anlara ruhsat verilebilir.

Müzakereye hitam verilip verilmemesi hakkında ekseriyete müracaat olunup da ekseriyet ne tarafta olduğundan dolayı Reis ve kâtiplerce şüphe arz olur ise, bir kere daha müracaat edilir. Ve yine hall-i iştibah olunamaz ise, müzakereye devam olunur. Müzakereye hitam verilmesi ekseriyetle karargir olduktan sonra mebhus-ü anı olan maddenin lehine veya aleyhine irâd-ı kelam etmek üzere kimseye ruhsat verilmeyip ancak mes'elenin reye suret-i vaz'ı hakkında irâd-ı kelâm etmek isteyene verilir.

(Esna-i müzakerede gürültü ve muvakkaten ta'til-i müzakere)

Seksen dördüncü Madde : Hey'et-i Umumiyenin müzekêrâtı gürültüyü müntiç olupta teskine Reis muvaffak olamaz ise, ayağa kalkar; eğer ol hal devam eder ise, muvakkaten meclise hitam vereceğini beyan eder. Yine iade-i intizam mümkün olmaz ise, bir saat müddetle müzakere-i umumiyeyi ta'til edip, o halde meb'usların her biri mensup olduğu şübeye çekilir. Bir saat müddetinde Reis tekrar meclisi akteder. Ve gürültü teceddüd eder ise, meclise hitam verip ertesi günü içtimaı tenbih eyler.

(Müzakerø-i hafiiyye)

Seksen beşinci Madde : Vükelâ-i devlotten birinin veya meb'uslardan onbeş zâtın teklifi üzerine müzekêrâtın hâfiyyen icrasına karar verilebilir. Müzekêrâtın hâfiyyen icrasını talep edenler makam-ı riyesete bir varaka îta eylemek lazım gelir (19). Hey'etin bulunduğu mahal hariçten gelenlerden tahliye olunup, hafiiyyen müzekêrât icra olunup olunmamasına ekseriyetle karar verilir. Hafiiyyen müzekêrât icrasını talep edenlerin esâmisi meclisin zabtında tasrih olunur. Müzakerâtın hafiiyyen icrasına lüzum gösteren mes'ele hal olundukta, müzekêrâtın surc-i â'leniyede icrası riyeset tarafından Hey'ete teklif olunup ekseriyet ile verilen karara göre iktizası icra olunur.

19) Bundan sonraki kısmın kenar başlığı «Müzakerø-i hafiiyye için reyo müracaat» dır.

(Celse-i ati ruznamesi)

Seksen altıncı Madde : Her meclisin hitamından evvel ertesi meclisin hangi gün ve saat kaçta başlayacağı ve ne müzakere oluna-acağı Hey'etçe kararlaştırıldıktan sonra meclise hitam verildiğini Re- is beyan eder. Ertesi meclisin vakt-i içtimalı ile mevzu-u (19a) müza- kereye konulacak mevaddı mübeyyin bir ruzname-i müzekerât tanzim olunup Hey'et-i Meb'usan dairesinin dahilinde münasip bir mahalle ta'lik olunur. Ve bunun sureti Devletin Resmî Gazetesi ile ilân ettirilir.

(Zabıt ceridelerinin ilânı)

Seksen yedinci Madde : Hey'et-i Meb'usanın Zabıt cerideleri ke- zalik Devletin Resmî Gazetesi ile ilân olunur.

(ON İKİNCİ FASIL)

(Meb'usların Taşraya Azimet İçin Mezuniyet İstihsâli Beyanın- dadır)

(Mezuniyet talebi)

Seksen sekizinci Madde: Meb'usların biri her ne sebeple olur ise olsun, bilicab bir mahalle azimet edeceği takdirinde Hey'etten mezuniyet almağa mecburdur. Fakat pek müstâcel bir hal zuhurun- da esbâbının beyaniyle Reise göndereceği tahrir üzerine ba'dehu Hey'- ete malûmat vermek üzere makam-ı riyasetten mezuniyet îta edile- bilir.

(Bilâ mezuniyet gaybubet)

Mezun olmayarak bir tarafa giden meb'usun müddet-i gaybube- ti ve mezun olarak gidip de müddet-i mezuniyetini geçirenin dahi ge- çirmiş olduğu müddet-i muhassasatı kat'olunur (20). Meb'uslardan kangısı birbirini müteakip altı defa meclise devam etmez, yani ge- rek Hey'et-i Umumiyyede gerek şûbe ve encümenlerde bulunmaz ise, gaip gayr-ı mezun addolunur. Gaip gayr-ı mezun addolunan meb'usun

(19a) «Mevk'-i» olması icab eder.

20) Bundan sonraki kısmın kenar başlığı «Gaip gayr-ı mezun» dur.

gaybubti mazeret-i megruaya müstenit olmadığı halde, ismi Resmî Gazeteye derç ile ilân olunur.

(ON ÜÇÜNCÜ FASIL)

(Muhafaza-i Nizam ve İntizam Beyanındadır)

(Muamelât-ı cezaiyyenin envai)

Seksen dokuzuncu Madde : Hey'et-i Meb'usan âzasının meb'usluk memuriyetine ait hususattan dolayı mazhar olabilecekleri muamelât-ı cezaiyye üç nevidir. Birincisi ihtar; ikincisi, takbih; üçüncüsü, meclisden muvakkaten ihraç olunmaktır.

(Birinci def'a ihtar)

Doksanıncı Madde : Herkangı meb'us nizam ve intizama muhalif harekette bulunur veyahut işbu Nizamnamenin seksen birinci maddesinde muharrer harekâttan biri ile veya aher suretle nizam ve intizamı ihlâl eder ise, birinci def'a ihtar olunur.

(Tebriye-i zimmet)

Ihtar makam-ı riyasete mahsustur. İrâd-i Kelam etmekte olan bir meb'us ledelicab ihtar muamelesi görmesi üzerine arz-ı mutavaat edip tebriye-i zimmet etmek ister ise, itade-i meram etmesi (için) kendisine ruhsat verilir.

Herkangı meb'us, irâd-ı kelama mezun olmadığı halde, söz söylemesi ile hakkında ihtar muamelesi icra olunur ise, tebriye-i zimmeti hitam-ı mecliste icra etmek üzere kendisine ruhsat verilir. Bu ruhsatın daha evvel îtası riyasetin yed-i ihtiyarındadır. Tebriye-i zimmete dair söyleyen (20a) sözleri Reis tebriye-i zimmete kâfi görmez ise, ihtarını ifa eder. Ol halde keyfiyyet zabıt ceridesine kaydolunur.

(Bir celsede iki def'adan ziyade ihtar)

Doksan birinci Madde : Meb'uslardan biri bir meclisde iki def'a ihtar muamelesi gördükten sonra, üçüncü def'a nizam ve intizama

(20a) «Söylenen» olması icab eder.

muhalif harekette bulunur ise, ol gün hitam-ı meclise kadar irâd-i kelamdan memnu' olması riyaset tarafından Hey'ete teklif olunup Hey'etçe bu suretin kabul ve adem-i kabulü bila müzakere ve ayağa kalkmak suretiyle rey verilerek karargir olur. Takbih cezası muhalif-i kaide hareket eden âza hakkında ihtar muamelesinin icrası ile hareket vakıası Hey'etçe takbih olunduğunun alenen kendisine bevanı ve bu halin meclisin zabıt ceridesine derci hususlarından ibaretir.

(Takbih cezası)

Doksan ikinci Madde : Meb'uslardan herkim doksanbirinci maddede muharrer memnuiyyet ile mahkûm olduktan sonra yine tarik-i vazife-i şinasiye avdet etmez veya otuz gün müddet zarfında ayrı ayrı üç defa ihtar muamelesini görür veya Hey'et-i Umumiyyede bir gürüktü çıkarır veya meclise devam edilmemek için bir ittifak aktine önayak olur veya rüfekasından birkaç zâtı tahkir veya iğdap ve tehdit eyler ise, hakkında takbih cezası hükmolunur.

(Meclisten muvakkaten ihraç)

Doksan üçüncü Madde : Meb'uslardan her kim takbih cezası ile mahkûm olupta mütavvaat göstermez veya Hey'et-i Umumiyyede bir veya birkaç zâtı muamelât-ı cebriyye icrasına teşvik eyler veya Hey'et-i Meb'usanın bir kısmına ya umumuna veyahut Reise mucub-i hakaret bir şey yapar veya Hey'et-i Âvan alevhine bir söz söyler ise, takbih ile beraber meclisten muvakkaten ihracına hükmolunur.

(Meclise gelmekten memnuiyyet)

Doksan dördüncü Madde : Meclisten muvakkaten ihracına hükmolunan meb'us derhal Hey'et-i Umumiyyeden çıkmağa mecbur ve andan sonra meclislerden birbiri ardınca üç meclise gelmekten memnu'dur.

(Muvakkaten ihraç ve takbih cezalarının usul-ü tayini)

Doksan beşinci Madde : Gerek takbih gerek takbih ile beraber meclisten muvakkaten ihraç cezaları, riyaset tarafından vukubula-

cağ teklif üzerine, Hey'et-i Umumiyyede bila müzakere ve ayağa kalkmak suretiyle rey verilerek hükmolunur.

Hakkında böyle bir teklif vukubulan meb'usun kab-lel-hüküm ya bizzat veya rüfekasından birinin vasıtasıyla tebriye-i zimmete hakkı vardır.

Gerek takbih gerek takbih ile beraber muvakkaten meclisten ihraç cezalarına dair Hey'etçe verilen karar zabıt ceridesinde musar-
rahan kaydolunur.

(Daire-i meb'usanda cünha ve kabahat)

Doksan altıncı Madde : Hey'et-i Meb'usan dairesinin dahilinde meb'uslardan biri bir cünha ve (21) kabahat işleyecek olur ise, derhal müzerekâta muvakkaten hitam verilip, Reis tarafından Hey'et-i Umumiyyeye beyân-ı hal olunur. Reisin emri üzere kabahat ve (21) cünha sahibi riyaset odasına celbolunur. Hey'et-i meb'usanın kâtipleri dahi hâzır olduğu halde kendisinden istizâh-ı madde edilir. Anın üzerine bir mazbata yapıp icabına bakılmak üzere Makam-ı Sadarete gönderilir.

(ON DÖRDÜNCÜ FASIL)

(Hey'et-i Meb'usanın İnzibat-ı Dâhilisi Beyanındadır)

(İnzibat)

Doksan yedinci Madde : Hey'et-i Meb'usanın muhafaza-i emniyeti emrinde lâzım gelen takyidât icrası makam-ı riyasetin vezaifi cümlesindedir.

(Zabt-ı rabt)

Doksan sekizinci Madde : Hey'et-i Meb'usanın zabt ve rabtı Hey'etin namına olarak riyaset tarafından icra olunur.

21) «veya» şeklinde olsaydı daha isabetli olurdu.

(Meb'usana mahsus mahalle memnuiyyet)

Doksan dokuzuncu Madde : Hariçten bir kimse meb'usana mahsus mahalle hiçbir sebeple dahil olamaz.

(Samünün sükûtu, samiinden ihlâl-i müzakere vukuu)

Yüzüncü Madde : Hey'et-i Meb'usan münakit olduğu esnada samiine mahsus mahalde bulunanlar yerlerinde oturup sükût eylemek şarttır. Anlardan herkim tahsin ve adem-i tahsine dair bir şey yapar veya söyler ise, nizam ve intizamın vikayesine memur hademe makam-ı riyasetin emri ile derhal anı dışarı çıkarır. Her kim olur ise olsun, Hey'et-i Umumiyenin müzakerâtına mani olacak harekette bulunur ise, derhal ait olduğu mercie şikâyet olunur.

(ON BEŞİNCİ FASIL)

(Hey'et-i Meb'usanın Hey'et-i Âyan ile Muamelât Ve Münesebâtı Beyanındadır)

(Lâyihanın Hey'et-i Âyana irsali)

Yüz birinci Madde : Hey-et-i Meb'usana havale olunan kanun lâyhalarının her biri kat'iiyen kabul olundukça Reis doğrudan doğruya anı Hey'et-i Âyan Reisine irsal eder .

(Âyandan iade olunan lâyhalar)

Yüz İkinci Madde : Hey'et-i Meb'usandan kabul olunan bir kanun lâyhası tâ'dil olanmak üzere Hey'et-i Âyandan iade olunur ise, bir encümen tayin olunur.

(Encümenlerin tevhidî teklifi)

Bu encümen Hey'eti Âyandan tayin olunan encümen ile birleştirilip ta'lep olunan tâdilât ibaresinin kararlaştırılmasını meb'uslardan biri teklif edebilir. Bu suret Hey'etçe kararlaştırıldığı halde bu memuriyet ya lâyhayı mukaddemen tetkik eden encümene yahut şû-

belerden müceddeden intihap olunan diğer bir encümene havale olunur.

Tarafeyn encümenleri tâdilât-ı matlubenin ibaresi hakkında ittihak ve ittihad ederler ise, Hey'et-i Meb'usan encümeni muvafakat-ı tarafeyn ile tanzim olunan ibareyi hâvi bir mazbata kaleme alıp Hey'et-i Umumiyenin müzekerâtı ibare üzerine cereyan eder.

(ON ALTINCI FASIL)

(Mevadd-ı Şetta)

(Hey'et-i Meb'usanın merasime iştiraki)

Yüz Üçüncü Madde : Hey'et-i Meb'usan tarafından bir alayda veya resim mahallinde bulunmak için tayini lâzım gelen âza, kur'a ile intihap olunur. Bunların iktizayı hale göre tâyin-i adedi Hey'etin kararına mütevakıftır. Reis ile kâtiplerden ikisi birlikte bulunur.

(Meb'usluktan istifa)

Yüz dördüncü Madde : İntihabı tetkik olunmuş bir meb'us meb'usluktan istifa edebilir. Fakat bu tetkikten evvel istifa eden meb'usun istifası anın intihabını tetkik eylemek hakkında Hey'et-i Meb'usanı iskat edemez.

İstifa eden meb'usun istifanamesi Reis tarafından Makam-ı Sadarete takdim olunur.

(Nizamnâmenin mer'iyeti)

Yüz beşinci Madde : İşbu Nizamnamenin Reis intihabına ve meb'usların tetkik-i intihabına dair maddeleri bin iki yüz doksan üç senesi tesrin-i sanisi ibtidasından itibaren mer'iyül jeradır.

İRÂDE-İ SENİYYE TARİHİ

191 29 Rebbiülâhir, sene 294 ve fi 1 Mayıs, sene 293.

(13 Mayıs 1877)

(Düstür, I. tertip, C. 4, sh. 36 - 58).

HEY'ET-i MEB'USAN NİZAMNAME-i DAHİLİSİ**F i h r i s t**

	Madde
BİRİN FASIL : Muvakkat Reis ve Kâtiplerin Tayini ve Evrak-ı İntihabiyenin Tedkik ve Muayenesi Beyanındadır	1 — 7
İKİNCİ FASIL : Reisin ve Reis Vekillerinin ve Kâtiplerin Nasbı Beyanındadır	8 — 12
ÜÇÜNCÜ FASIL : Şûbe ve Encümenlerin Suret-i Teşekkül ve Vazife-i Memuriyetleri Beyanındadır	13 — 25
DÖRDÜNCÜ FASIL : Kanun Lâyihalarıyla Tanzim ve Tâdil-i Kanun İstid'aları	26 — 28
BEŞİNCİ FASIL : Vükela-i Devletten İstihzah-ı Mevad Beyanındadır	29 — 31
ALTINCI FASIL : Vükela-i Devletten Biri Aleyhine Şikâyet Beyanındadır	32
YEDİNCİ FASIL : Kanun Lâyihalarının Hey'et-i Umumiyede Usu'-ü Müzeke-râtı Beyanındadır	33 — 43
SEKİZİNCİ FASIL : Hey'ete Verilen Arzuhaller Beyanındadır	44 — 50
DOKUZUNCU FASIL : İsti'câl-i Karar Beyanındadır	51 — 56
ONUNCU FASIL : İstihsâl-i Âranın Usul ve Kaidesi Beyanındadır	57 — 72
ONBİRİNCİ FASIL : Hey'et-i Meb'usan Mecalis Müzeke-râtının Suret-i Akdi Beyanındadır	73 — 87
ONİKİNCİ FASIL : Meb'usların Taşraya Azimet İçin Mezuniyet İstihsâli Beyanındadır	88
ONÜÇÜNCÜ FASIL : Muhafaza-i Nizam ve İntizam Beyanındadır	89 — 96
ONDÖRDÜNCÜ FASIL : Hey'et-i Meb'usanın İnzibât-ı Dâhilisi Beyanındadır	97 — 100
ONBEŞİNCİ FASIL : Hey'et-i Meb'usanın Hey'et-i Âyan İle Muamelât ve Münasebâtı Beyanındadır	101 — 102
ONALTINCI FASIL : Mevadd-ı Şetta	103